

**Evaluatierapport
archeologische begeleiding bij
de kerk te Hiaure, gemeente
Dongeradeel (FR)**

Infra

Milieu

Archeologie

Geo-ICT & Geo-Info

**Evaluatierapport archeologische
begeleiding bij de kerk te Hiaure,
gemeente Dongeradeel (FR)**

opdrachtgever	Stichting Vrienden van de Kerk Hiaure
datum	31 oktober 2014
projectleider	mevrouw drs. M.J.M. de Wit
projectnummer	95157013
status	concept
ISSN-nummer	1875-5313
MUG-publicatie	2014-105

h.d.w.

MUG-projectnummer	95157013
Opdrachtgever	Stichting Vrienden van de Kerk Hiaure
MUG-publicatie	2014-105
Bevoegd gezag	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Beheer en plaats documentatie	MUG Ingenieursbureau b.v.
Onderzoekmeldingsnummer	63413
Tekst	mevrouw T.N. Krol MA
Afbeeldingen	mevrouw T.N. Krol MA
Status	concept
Autorisatie	mevrouw M.J.M. de Wit
Uitgegeven door	MUG Ingenieursbureau b.v. Postbus 136 9350 AC Leek
Datum	31 oktober 2014
ISSN	1875-5313

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	1
1 Inleiding	2
1.1 Algemeen	2
1.2 Ligging van het onderzoeksgebied	2
1.3 Doel van het onderzoek	3
1.3.1 Doelstelling	3
1.3.2 Onderzoeksvragen	4
1.4 Werkwijze	4
2 Voorlopige resultaten	6
2.1 Sporen en structuren, laagopbouw	6
2.1.1 Potentie voor beantwoording onderzoeksvragen	6
2.2 Vondsten	6
2.2.1 Bouwmateriaal	7
2.2.2 Draaischijfaardewerk en Goudse pijp	7
2.2.3 Menselijk bot	7
2.2.4 Metaal	8
2.2.5 Natuursteen	8
2.3 Opgave te deponeren materiaal	8
3 Uitwerking vondstmateriaal	9
4 Uitwerkingsvoorstel	10
Literatuur	11

BIJLAGEN

Bijlage 1	Overzicht werkzaamheden
Bijlage 2	Sporenlijst
Bijlage 3	Vondstenlijst

Samenvatting

Aanleiding tot de uitgevoerde archeologische begeleiding zijn de plannen voor het realiseren van een toiletvoorziening met septictank en leidingwerk op het kerkhof van Hiaure. De werkzaamheden vinden plaats binnen de grenzen van een beschermd archeologisch monument. Omdat hierbij bodemverstorende werkzaamheden plaatsvinden is het noodzakelijk de werkzaamheden onder archeologische begeleiding uit te voeren. Het onderzoek is uitgevoerd conform de Wet op de archeologische monumentenzorg. De Stichting Vrienden van de Kerk Hiaure heeft MUG Ingenieursbureau, afdeling Archeologie, opdracht gegeven de archeologische begeleiding uit te voeren.

Conform het PvE en de afspraken met de heer J. Stöver van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) is onderhavig evaluatierapport van het onderzoek opgesteld, waarin een voorstel tot (de)selectie van de vondsten en een voorstel tot uitwerking wordt gedaan. Dit evaluatierapport vormt de basis voor de verdere uitwerking in het kader van het op te stellen eindrapport.

In het onderzoeksgebied zijn funderingsresten van de huidige kerk aangetroffen, met daarnaast een mogelijk ouder vloertje en uitbraaksleuven van de sloop van de middeleeuwse kerk. Ook zijn diverse jonge of recente ophogingslagen aangetroffen en twee terplagen, die een oudere datering hebben. Het aangetroffen vondstmateriaal bestaat voornamelijk uit bouwmateriaal, veelal verzameld bij de aanleg van het vlak of afkomstig uit enkele sporen. Uit de terplagen komen bouwmateriaal, een fragment pijp aardewerk en een fragment gedraaid aardewerk (faience), die een indicatie kunnen geven voor de datering van de terplagen. Het vondstmateriaal wordt in het evaluatierapport besproken en ook wordt gekeken welke bijdrage aan de beantwoording van de onderzoeksvragen het materiaal kan leveren. Het vondstmateriaal *an sich* komt niet in aanmerking voor uitwerking door een specialist. Met uitzondering van enkele vondsten die uit een duidelijke context komen, zal het materiaal na uitwerking niet worden gedeponeerd. Bovenstaand uitwerkingsvoorstel en (de)selectievoorstel dient te worden getoetst door de bevoegde overheid, de RCE, en voor wat betreft het vondstmateriaal tevens door de eigenaar van de vondsten, provincie Fryslân.

In het eindrapport worden de veldgegevens uitgewerkt tot op het niveau dat noodzakelijk is voor de beantwoording van de onderzoeksvragen uit het PvE. De sporen, structuren en bodemopbouw worden geanalyseerd. Hiertoe dienen de vlak- en profieltekeningen te worden gedigitaliseerd. De sporen, structuren en laagopbouw worden in het eindrapport beschreven, zowel in relatie tot elkaar, als in relatie tot het vondstmateriaal en met gebruikmaking van de bouwhistorische gegevens. Van de bouwhistorische waarnemingen wordt een bouwhistorische rapportage gemaakt, die in het eindrapport wordt opgenomen.

1 Inleiding

1.1 Algemeen

Aanleiding tot de uitgevoerde archeologische begeleiding zijn de plannen voor het realiseren van een toiletvoorziening met septictank en leidingwerk op het kerkhof van Hiaure. De werkzaamheden vinden plaats binnen de grenzen van een beschermd archeologisch monument. Omdat hierbij bodemverstorende werkzaamheden plaatsvinden is het noodzakelijk de werkzaamheden onder archeologische begeleiding uit te voeren. Het onderzoek is uitgevoerd conform de Wet op de archeologische monumentenzorg. De Stichting Vrienden van de Kerk Hiaure heeft MUG Ingenieursbureau, afdeling Archeologie, opdracht gegeven de archeologische begeleiding uit te voeren.

Het onderzoek is uitgevoerd conform de eisen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.3, en de richtlijnen van het Programma van Eisen (PvE), opgesteld door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (Stöver 2014). Het bevoegd gezag is de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Het onderzoek is uitgevoerd op 6 en 7 oktober 2014 en stond onder leiding van mevrouw T.N. Krol. Tevens zijn tijdens het veldwerk waarnemingen gedaan door de heer R. de Vries, bouwhistoricus.

Conform het PvE en de afspraken met de heer J. Stöver van de RCE dient een evaluatierapport van het onderzoek te worden opgesteld, waarin een voorstel tot (de)selectie van de vondsten en een voorstel tot uitwerking wordt gedaan. Dit evaluatierapport vormt de basis voor de verdere uitwerking in het kader van het op te stellen eindrapport. Onderhavig rapport betreft het evaluatierapport van de begeleiding.

Tabel 1.1 Overzicht van de objectgegevens

Objectgegevens	
Provincie	Friesland
Gemeente	Dongeradeel
Plaats	Hiaure
Toponiem	Hiaure-Dorp
Kaartblad	06B
Coördinaten	NW 193964/595884 NO 193990/595890 ZO 193995/595867 ZW 19378/595865
Periode	alle perioden vanaf de ijzertijd
Grondsoort	klei op zand
Bodemtype	terp op pleistoceen dekzand

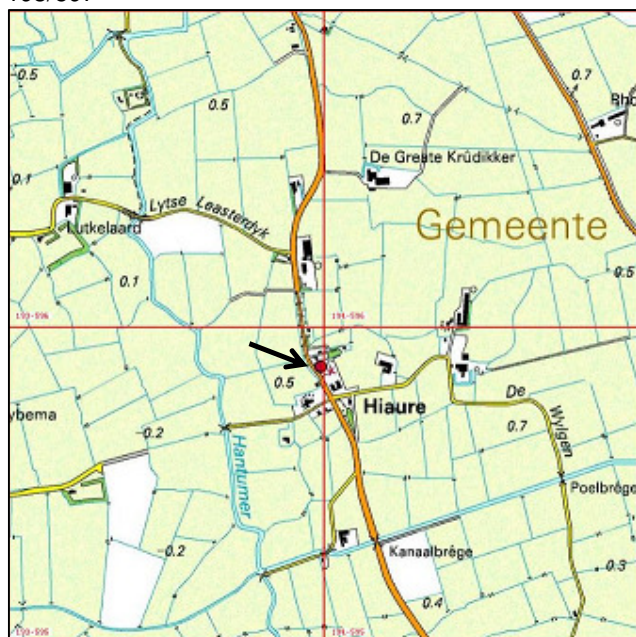
1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

De onderzoekslocatie bevindt zich aan de noordzijde van de kerk te Hiaure, gemeente Dongeradeel, provincie Fryslân. Het onderzoeksgebied is op de onderstaande afbeeldingen globaal met een gele contour aangegeven.

Afbeelding 1. Het onderzoeksgebied op een recente luchtfoto, aangegeven binnen de gele cirkel
(bron: Google Maps)

193/597

195/595

Afbeelding 2. Het onderzoeksgebied op de topografische kaart, bij de pijl (bron: Topografische Dienst Nederland)

1.3 Doel van het onderzoek

In het PvE, opgesteld door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, zijn de doelstelling en onderzoeksvragen geformuleerd (Stöver 2014). Deze zijn hieronder weergegeven.

1.3.1 Doelstelling

Het doel van het archeologisch onderzoek is het documenteren en registreren van de in het plangebied aanwezige archeologische waarden. De bodemversturende ingrepen vinden

plaats binnen en op de grens van een beschermd monument . De ingrepen zijn beperkt, daarom is voor een archeologische begeleiding (AB) met beperkte verstoring gekozen. De werkzaamheden dienen conform de afgegeven vergunning te worden uitgevoerd. De te verwachten resten bestaan uit resten van een middeleeuwse voorganger van de huidige kerk, begravingen in verband met het aanwezig kerkhof, bewoningsresten op de terp en mogelijk resten van bewoning uit de steentijd tijd in het pleistocene dekzand onder de terp.

1.3.2 Onderzoeksvragen

De vraagstelling richt zich op het volgende:

1. *In hoeverre bevinden zich in het onderzoeksgebied gawe terplagen, al dan niet met bijbehorende bewoningssporen?*
2. *Wat is de diepteligging en de aard en datering van deze sporen? In hoeverre is sprake van resten van menselijke begravingen?*
3. *Is er sprake van funderingen van een voorganger van het huidige kerkgebouw?*
4. *Wordt de pleistocene ondergrond aangesneden, en zo ja, op welke diepte bevindt die zich?*
5. *Is er sprake van sporen van menselijke activiteit (houtschoor, artefacten) in de terp en de eventuele pleistocene afzettingen?*

In het kader van het archeologisch toezicht kunnen de volgende vragen worden gesteld:

6. *Zijn er op de locatie terplagen aanwezig, en zo ja, wat is de aard, omvang, datering en conserveringstoestand (graafheid) daarvan?*
7. *Indien sprake is van gawe terplagen, wat is daarvan de stratigrafische opbouw?*
8. *In hoeverre is er sprake van bewoningssporen samenhangend met de terplagen? Wat is daarvan de aard, omvang en datering/fasering en fysieke kwaliteit?*
9. *Bevinden zich in de bodem menselijke begravingen? Wat is de aard en datering en conserveringstoestand van deze begravingen en in hoeverre hebben deze geleid tot aantasting van de terp?*
10. *Bevinden zich in het onderzoeksgebied resten van het kerkgebouw dat aan het huidige kerkgebouw voorafging? Wat is de aard, omvang en datering en conserveringstoestand van deze resten?*
11. *In hoeverre is er sprake van een pleistocene opduiking en bevinden zich hierop sporen van menselijke activiteit? Zo ja: wat is de aard, omvang en de datering hiervan?*

1.4 Werkwijze

Op het plangebied zijn zeven werkputten aangelegd van verschillende afmetingen. De locaties van de putten was afhankelijk van de locaties van de werkzaamheden. De locaties van de werkzaamheden zijn weergegeven op bijlage 1. Bij de graafwerkzaamheden is gebruik gemaakt van een minikraan met gladde bak, waarbij op aanwijzing van de archeoloog laagsgewijs verdiept is. Er is een vlak gedocumenteerd op elke diepte waarop sporen zijn aangetroffen en tevens op de einddiepte van de graafwerkzaamheden. Van elke put is tenminste één lengteprofiel gedocumenteerd. Het profiel en de vlakken zijn gefotografeerd en getekend (het vlak op schaal 1:50 en het profiel op schaal 1:20 of 1:10). Tijdens het ontgraven zijn vondsten verzameld per put en per laag van 10 cm dikte. Zover mogelijk zijn de vondsten gerelateerd aan de sporen en lagen waaruit deze afkomstig zijn. Bij het verzamelen van de vondsten is intensief gebruik gemaakt van metaaldetectie.

De ontgraving is geadministreerd in zeven werkputten. Werkput 1 betreft de kabelsleuf langs de westelijke muur van de kerk, inclusief de in- en uitrede aansluitend op de kerkmuur. Werkput 2 betreft de ontgraving in de berm, op de grens van het monument, ten behoeve van het boren van de waterleiding. Werkputten 3 en 4 liggen respectievelijk in de noord- en zuidhoek, binnen de huidige toren van de kerk. Werkput 5 betreft de leidingsleuf in oost-westelijke richting tot nabij de westmuur van de kerk, waar deze aansluit op werkput 1. Werkput 6 betreft de put voor het plaatsen van de septictank. Werkput 7 betreft de leidingsleuf in noord-zuid richting, vanaf de septictank tot aan werkput 5.

De maximale ontgraven diepte varieert van 0,4 m-mv in werkput 3 tot circa 1,8 m-mv in werkput 6. In alle werkputten is één vlak aangelegd, op de einddiepte van de werkzaamheden, met uitzondering van werkput

4, waar in verband met de aanwezigheid van funderingsresten boven de maximaal te ontgraven diepte drie vlakken zijn aangelegd.

In overleg met de heer J. Stöver behoefde het vlak en het profiel in werkput 2 niet getekend te worden, aangezien de bodemopbouw hier verstoord was. Ook in overleg met de heer J. Stöver is een bouwhistoricus ingezet, die in het veld waarnemingen heeft gedaan van de aangetroffen bouwhistorische resten.

2 Voorlopige resultaten

2.1 Sporen en structuren, laagopbouw

De sporen zijn beschreven in de sporenlijst (zie bijlage 2). In het onderzoeksgebied zijn in werkputten 1, 3 en 4 funderingsresten aangetroffen van de huidige kerk. Deels bestaan deze uit hergebruikte kloostermoppen van de middeleeuwse kerk. Voor de westmuur van de huidige kerktoeren langs, in werkput 1, is een vloertje aangetroffen, waarvan één baan los gelegde estriken resteert. Op basis van de waarnemingen van de bouwhistoricus is het vloertje mogelijk ouder dan de aangetroffen funderingsresten, waarmee dit de enige aangetroffen bouwhistorische resten zijn die met de voorganger van de huidige kerk in verband kunnen staan. Verder zijn in werkputten 1 en 5 uitbraaksleuven aangetroffen, waarin veel mortel en kloostermoppuin aanwezig is. In werkput 1 zijn daarnaast ook brokken tufsteen en veldkeitjes in de uitbraaksleuf aangetroffen. De uitbraaksleuf kan in verband gebracht worden met de middeleeuwse kerk, die is afgebroken ten behoeve van de bouw van de huidige kerk in 1869.

In het hele onderzoeksgebied zijn ophogingslagen waargenomen, waarvan de meeste jong (19^e-eeuws) bouw materiaal bevatten of recent materiaal. Hieronder is in werkputten 5, 6 en 7 een schoner terppakket aangetroffen, in vergelijking met de jongere ophogingspakketten. Hierin zit vrijwel geen puin of ander materiaal. In het profiel van werkput 6 zijn hierin twee lagen te onderscheiden. De in het terppakket aangetroffen vondsten betreffen fragmenten kloostermop, pijpvaardewerk en een fragment faience (in datering uiteenlopend van de 13^e tot de 18^e of 19^e eeuw). Resten van bewoning op de terp zijn niet aangetroffen. Van eventuele menselijke begravingen zijn bij de aanleg van het vlak alleen enkele losse fragmenten botmateriaal aangetroffen. De resten zijn afkomstig uit de jongere/recente ophogingslagen. De pleistocene ondergrond is tijdens de ontgravingen niet bereikt. De laagopbouw en de bouwhistorische resten zijn in het profiel gedocumenteerd.

2.1.1 Potentie voor beantwoording onderzoeksvragen

Een analyse van de sporen, structuren en de bodemopbouw is van belang voor alle van de in het PvE geformuleerde onderzoeksvragen. Hiertoe dienen de vlak- en profieltekeningen te worden gedigitaliseerd en de sporen, structuren en laagopbouw worden in het eindrapport beschreven, in relatie tot elkaar, het vondstmateriaal en met gebruikmaking van de bouwhistorische gegevens. Van de bouwhistorische waarnemingen wordt een bouwhistorische rapportage gemaakt, die in het eindrapport wordt opgenomen.

2.2 Vondsten

Tijdens het veldwerk is een hoeveelheid vondstmateriaal verzameld (zie tabel 2.1). De vondsten zijn geregistreerd in de vondstenlijst (zie bijlage 3). Het vondstmateriaal bestaat voor het overgrote deel uit bouw materiaal (keramisch bouw materiaal, tufsteen en leisteen). Daarnaast zijn enkele fragmenten van natuurstenen dorpels of grafstenen aangetroffen, enkele spijkers, fragmenten menselijk botmateriaal, veldkeitjes, twee fragmenten draaischijfvaardewerk en twee fragmenten pijpvaardewerk. Het keramisch bouw materiaal bestaat voor een groot deel uit kloostermopfragmenten (veelal met jongere mortel, wat duidt op later hergebruik van deze kloostermoppen), met daarnaast enkele jongere baksteenfragmenten en plavuizen. De aangetroffen spijkers hebben een vierkante schacht en kunnen middeleeuws zijn. De veldkeitjes kunnen gerelateerd worden aan de sloop van de middeleeuwse kerk en zullen deel uitgemaakt hebben van de fundering hiervan.

Verreweg de meeste vondsten zijn verzameld bij de aanleg van het vlak en hebben veelal geen duidelijke context. Ze kunnen alleen globaal worden gerelateerd aan de lagen waaruit ze afkomstig zijn.

Tabel 2.1 Overzicht van het aangetroffen vondstmateriaal

Materiaalcategorie	Aantal	Gewicht (gr)
Draaischijf aardewerk	2	52
Pijpaardewerk	2	20
Bouwmateriaal	38	21.888
Metaal (spijkers)	4	57
Menselijk bot	14	315
Leisteen	2	154
Tufsteen	3	2718
Veldkeitjes	3	5651
Fragmenten natuurstenen dorpel/grafsteen	5	23.468

2.2.1 Bouwmateriaal

De bouwhistoricus heeft in het veld waarnemingen gedaan, waarbij de aangetroffen bouwhistorische resten zijn gedocumenteerd. Het bouwhistorisch rapport wordt verwerkt in het eindrapport. Het verzamelde bouwmateriaal is voor een klein deel afkomstig uit de aangetroffen structuren, maar is met name verzameld tijdens de aanleg van het vlak uit de ophogingslagen en uitbraaksleuven. Een nadere uitwerking van het aangetroffen bouwmateriaal door een specialist is niet noodzakelijk, omdat de bouwhistorische resten al voldoende aan bod komen in het bouwhistorisch rapport van de veldwaarnemingen. Ook de resten die niet uit structuren afkomstig zijn, zover mogelijk, goed te dateren op basis van de gegevens uit het bouwhistorisch rapport. Het bouwmateriaal wordt in algemene zin besproken in het eindrapport en in relatie gebracht tot de sporen en lagen waaruit deze afkomstig zijn. Na afronding van het onderzoek zal het materiaal dat afkomstig is uit duidelijke sporen worden gedeponeerd. Het overige materiaal wordt gedeselecteerd en zal worden afgestoten (zie paragraaf 2.3).

De analyse van het bouwmateriaal draagt bij aan de beantwoording van onderzoeksvragen 2, 3, 5, 8 en 10.

2.2.2 Draaischijfaardewerk en Goudse pijp

Eén van de twee aangetroffen fragmenten draaischijfaardewerk is afkomstig uit de recente toplaag in het onderzoeksgebied, het andere uit het schonere terppakket. Hetzelfde geldt voor de beide aangetroffen fragmenten pijpaardewerk. De hoeveelheid materiaal en de informatiewaarde hiervan is zeer beperkt. De vondsten kunnen globaal worden gedateerd en besproken in het eindrapport. Uitwerking door een specialist is niet noodzakelijk. Na afronding van het onderzoek zal het materiaal uit duidelijke context worden gedeponeerd (zie paragraaf 2.3).

De analyse van het draaischijfaardewerk en pijpaardewerk draagt bij aan de beantwoording van onderzoeksvraag 2, 5 en 6.

2.2.3 Menselijk bot

In het onderzoeksgebied zijn enkele fragmenten menselijk botmateriaal aangetroffen. Ze zijn afkomstig uit de jongere of recente ophogingslagen en uit een recente slootdemping. De resten duiden op begravingen in het onderzoeksgebied, maar zijn niet in originele grafcontext aangetroffen. Hun aantal is zeer gering en het betreft slechts fragmenten. De informatiewaarde is gering. Het botmateriaal komt niet in aanmerking voor uitwerking door een specialist, maar zal wel worden vermeld in het eindrapport. Het materiaal wordt gedeselecteerd en zal worden afgestoten.

De analyse van het menselijk botmateriaal draagt bij aan de beantwoording van onderzoeksvraag 2, 5 en 9.

2.2.4 Metaal

De vier aangetroffen ijzeren spijkers zijn verzameld bij de aanleg van het vlak in werkputten 1 en 6. Ze zijn afkomstig uit ophogingslagen. Spijkers zijn veelal slechts globaal te dateren. Op basis van de vierkante schacht kan het bij deze exemplaren echter gaan om middeleeuwse spijkers. Omdat de spijkers niet goed te dateren zijn en niet afkomstig zijn uit een duidelijke context, is het niet noodzakelijk deze te laten uitwerken door een specialist. Ze worden wel in het eindrapport vermeld. Het materiaal wordt gedeselecteerd en zal worden afgestoten.

De analyse van de aangetroffen spijkers draagt bij aan de beantwoording van onderzoeksvragen 2 en 10.

2.2.5 Natuursteen

Het aangetroffen natuursteen bestaat uit fragmenten leisteen, tufsteen en de veldkeitjes en zijn verzameld bij de aanleg van het vlak in de werkputten 1, 3 en 7. Er kan worden aangenomen dat ze in verband staan met de sloop van de middeleeuwse voorganger van de huidige kerk. Ze zijn niet nader dateerbaar en hebben geen extra informatiewaarde, bovenop de informatie die kan worden gehaald uit het bouw-historisch verslag en de analyse van het keramisch bouwmateriaal. Het materiaal hoeft niet te worden uitgewerkt door een specialist, maar wordt wel in het eindrapport vermeld. Het materiaal wordt gedeselecteerd en zal worden afgestoten.

De analyse van de aangetroffen leisteen, tufsteen en veldkeitjes draagt bij aan de beantwoording van onderzoeksvraag 10.

Naast bovengenoemd natuursteen zijn eveneens fragmenten van een natuurstenen dorpel of grafsteen aangetroffen. De aangetroffen fragmenten zijn niet uit een duidelijke context afkomstig is. Vermoedelijk gaat het om fragmenten van een 16^e- of 17^e-eeuwse grafsteen, waarvan ook incomplete exemplaren langs de zuidmuur van de kerk gelegd zijn.¹ De informatiewaardegering is gering. De fragmenten hoeven niet te worden uitgewerkt door een specialist, maar worden wel in het eindrapport vermeld. Het materiaal wordt gedeselecteerd en zal na afronding van het onderzoek worden afgestoten.

De analyse van de natuurstenen dorpel of grafsteen draagt bij aan de beantwoording van onderzoeksvragen 9 en 10.

2.3 Opgave te deponeren materiaal

Het te deponeren vondstmateriaal zal bestaan uit het anorganische materiaal uit duidelijke context, waarvan de aantallen en gewichten zijn gegeven in tabel 2.1. Het gedeselecteerde materiaal zal worden verwijderd. De vondsten worden tezamen met de documentatie van het onderzoek aangeleverd aan het Noordelijk Archeologisch Depot (NAD), conform de hiervoor geldende eisen.

Het voor aanlevering aan het depot geselecteerde materiaal is stabiel. Indien de deponhouder niet akkoord gaat met het selectievoorstel kan het noodzakelijk zijn het kwetsbare vondstmateriaal (de vier aangetroffen spijkers) te laten conserveren. Hieraan zijn kosten verbonden.

¹ http://nl.wikipedia.org/wiki/Kerk_van_Hiaure

3 Uitwerking vondstmateriaal

In de onderstaande tabel wordt de selectie van het uit te werken vondstmateriaal weergegeven (tabel 3.1).

Tabel 3.1 Overzicht van het uit te werken vondstmateriaal

Materiaalcategorie	Aantal (N)	Deselectie	Te deponeren	Uit te werken	Te conserveren
Draaischijfaardewerk	2	1	1	0	0
Pijpaardewerk	2	1	1	0	0
Bouwmateriaal	38	26	13	0	0
Metaal (spijkers)	4	4	0	0	0
Menselijk bot	14	14	0	0	0
Leisteen	2	2	0	0	0
Tufsteen	3	3	0	0	0
Veldkeitjes	3	3	0	0	0
Fragmenten natuurstenen dorpel/ grafsteen	5	5	0	0	0

4 Uitwerkingsvoorstel

De veldgegevens worden uitgewerkt tot op het niveau dat noodzakelijk is voor de beantwoording van de onderzoeksvragen uit het PvE. De sporen, structuren en bodemopbouw worden geanalyseerd. Hiertoe dienen de vlak- en profieltekeningen te worden gedigitaliseerd. De sporen, structuren en laagopbouw worden in het eindrapport beschreven, zowel in relatie tot elkaar als tot het vondstmateriaal en met gebruikmaking van de bouwhistorische gegevens. Van de bouwhistorische waarnemingen wordt een bouwhistorische rapportage gemaakt, die in het eindrapport wordt opgenomen. Het vondstmateriaal wordt kort in het eindrapport beschreven. Het hoeft niet te worden uitgewerkt door een specialist.

Bovenstaand uitwerkingsvoorstel en (de)selectievoorstel dient te worden getoetst door de bevoegde overheid, de RCE, en voor wat betreft het vondstmateriaal tevens door de eigenaar van de vondsten, provincie Fryslân.

Literatuur

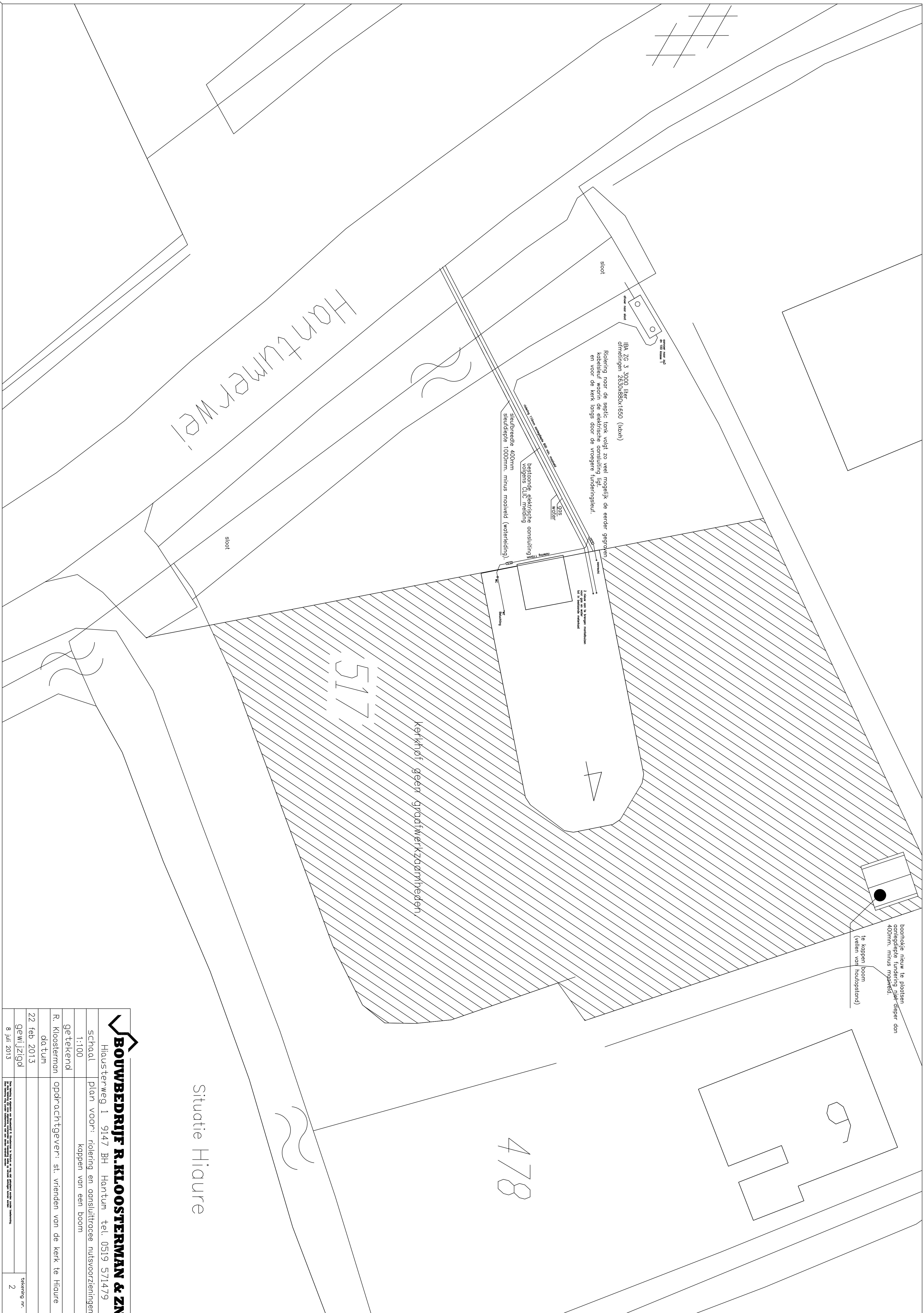
Geraadpleegde literatuur

Stöver, J., 2014. *Programma van Eisen. Hiaure. Aanleg van een IBA met bijbehorende rioolvoorzieningen op het kerkhof van de kerk van Hiaure (gemeente Dongeradeel)*. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Overige bronnen

- Topografische Dienst Nederland
- Google Maps (<http://maps.google.nl>)

Bijlage 1 Overzicht werkzaamheden

Bijlage 2 Sporenlijst

Leeswijzer

insluitels/nieuwvorming

fe	roest
fo	fosfaat
kb	kleibrokken
mn	mangaan
mo	mortel
pn	puin
rec	recent

- 1 weinig
- 2 matig
- 3 veel
- 4 uiterst

kleuren

br	bruin
d	donker
gevl	gevekt
gn	groen
gr	grijs
ro	rood
wi	wit
zw	zwart

spoornr	put	vlak	vulling	aardspoor	kleur/gevl	lithologie	inluitsels/nieuwvorming	opmerking	datering
1	2	1	1	laag, verstoord	dgrbr	kz2h2	rec pn1	berm, =s901	recent
2	2	1	1	laag, verstoord	zwbr	kz2h2	zb2	berm, =s900, administratief tijdens aanleg vlak	recent
3	3,4	1, prof	1	vlijlaag/vloertje	orro	n.v.t.	mo4, pn4/leem4	mogelijk lemen vloertje of vlijlaag met zacht pn	ME/NT
4	3	1	1					fragment zerk	ME/NT
5	3	1	1	fundering	ro	n.v.t.	baksteen	eerste trap, steekt 10cm naar voren; harde baksteen, zeer harde mortel; steenmaat 20 x 10,5 x 5 cm	19B
5	3	1	2	fundering	ro	n.v.t.	baksteen	tweede trap, steekt 8 cm naar voren; idem v1	19B
6	4	1,2,3,prof	1	fundering	ro	n.v.t.	baksteen	één vertrapping, 15cm naar voren; steenmaat 20 x 10,5 x 5 cm; zeer harde mortel	19B
7	4	2,3, prof	1	fundering	or	n.v.t.	baksteen	kloostermop, hergebruikt, met deels nog kalkmortel er op/tussen, deels zeer harde mortel en klei; gebroken/bekapte stenen; steenmaat 15/14 x 10/12	19B
8	3,4	1,2,3,prof	1	vlijlaag	gr, wi gevl	zs4	kb, pn2, zb		NT
9	6	1	1	laag, natuurlijk	dgrgr	ks1+zf z	sc1	zandlenzen	
10	1	1	1	fundering	or	n.v.t.	baksteen	hergebruik in fundering 19B kerk, kloostermoppen; steenmaat 16x12, 15x9, 17x10; restanten kalkmortel, zeer harde mortel; koppen	19B
11	1	1	1	fundering	ro	n.v.t.	baksteen	recente herstelling i.v.m. aanbrengen electriciteitsleiding, recente baksteen en mortel	recent
12	1	1	1	recente verstoring				plastic mantelbuis electriciteitskabel	recent
13	1,5	1	1	uitbraaksleuf	grbr	k+z	pn2, mortel2, kalk	kloostermop puin en jong puin	19B
14	1	1	1	uitbraaksleuf	grbr	k+z	pn4, kalkmortel4	alleen kloostermoppen puin, enkel klein veldkeitje (zie ook vondsten)	19B
15	1	1	1	uitbraaksleuf	ligr + ro	n.v.t.	vergruisd tufsteen4 + kloostermoppuin, brokken tusteen		19B

spoornr	put	vlak	vulling	aardspoor	kleur/gevl	lithologie	inluitsels/nieuwvorming	opmerking	datering
16	1	1	1	fundering	or	n.v.t.	baksteen	is fundering hoek smalste deel huidige toren samen met s17, springt naar voren, 2 lagen, hergebruik in fundering 19B kerk, kloostermoppen; steenmaat 16x12, 15x9, 17x10; restanten kalkmortel, zeer harde mortel; koppen	19B
17	1	1	1	fundering	or	n.v.t.	baksteen	idem s16; 3 lagen, in profiel: strek, koppen, koppen (bekapt); onderste springt 12cm naar voren	19B
18	5,7	1	1	terplaag	gngr	ks3	fo1, mn1, fe1, pn1, iets aw	NT pn en ME pn	NT
19	5	1	1	uitbraaksleuf	dgrbr	ks3+z	pn2, mo2	NT+ME pn en mortel	19B
20	1	1	1	vloer				fragment vloertje, estrikken, één rij breed, los gelegd, in slechte staat: zacht, in veel stukken gebroken; roodbakkend, geglazuurd, estrikken: 20 cm, maar de rij is ca. 30 cm breed; 1 laag	
900	2	prof	1	laag, verstoord	zwbr	kz2h2	zb2	berm, =s2	recent
901	2	prof	1	laag, verstoord	dgrbr	kz2h2	rec pn1	berm, =s1	recent
902	3	prof	1	fundering	ligr	n.v.t.	cement	fundering huidige kerk, aangesmeerd met moderne (beton)mortel	19B-recent
902	3	prof	2	fundering	ro	n.v.t.		4 lagen zichtbaar = 24 cm; deels aangesmeerd met mortel, alles strekken, zeer harde mortel en harde steen; 19 x 5	19B
903	4	prof	1	laag, opgebracht	brgr	kz4h1	pn1, mo2		19B/20
904	6	prof	1	sloot	dgrbr	ks2+z	boomwortels, rec pn, ouder pn, rec glas, plastic	recent sloottalud	recent
905	6	prof	1	terplaag	gr	ks3	fo1, fe1, pnspek1, mn1		
906	6	prof	1	terplaag	gr	ks1+ zf z	fe2	matig stevig, schoon terppakket, iets plaggen zichtbaar	
907	6	prof	1	laag, natuurlijk	dgrgr	ks1+zf z	sc1	zandlenzen, slap	
908	6	prof	1	sloot	grbr	ks4	zb, wo1, rec pn, plastic	recente slootdemping; zeer stevig	recent
909	6	prof	1	sloot	dgrbr	ks2h1	rec pn2, rec glas	recente slootdemping; stevig	recent
910	6	prof	1	sloot	zwgr	ks1h3	rec pn1, rec kachelonderdeel	recent(e verstoorde) slootbodem; slibachtig/venig	recent

spoornr	put	vlak	vulling	aardspoor	kleur/gevl	lithologie	inluitsels/nieuwvorming	opmerking	datering
911	1	prof	1	fundering	ro	n.v.t.	baksteen	fundering huidige kerk; harde baksteen, zeer harde mortel; steenmaat 20 x 10,5 x 5 cm; 5 lagen = 29cm, 6 lagen zichtbaar (prof 9)	19B
912	1	prof	1	laag, opgebracht	grbr	k+z	pn2, mo2	NT+ME pn en mortel	NT
913	4	prof	1	fundering	ro	n.v.t.	baksteen	fundering huidige kerk; steenmaat 19 x 10,5 x 5; 8 rijen, 8 lagen = 48cm, 5 lagen = 29cm, zeer harde mortel, harde baksteen, laag 1/mt 3 = strekken, laag 4 koppen, laag 5 strekken, 6 koppen, 7 strekken, 8 koppen	19B

Bijlage 3 Vondstenlijst

Leeswijzer

ker_awg	gedraaid aardewerk
ker_bouwmat	keramisch bouw materiaal
ker_pijp	pijpaardewerk
mfe	ijzer
omb	menselijk bot
sle	leiste
stu	tufsteen
sxx	natuurst

vondst-nummer	splitsnr	materiaal categorie	specifiek	wp	vlak	spoor	vulling	vak	opmerking	aantal	gewicht
1	1	ker_awg	roodbakkend	2	0a			20-30 cm		2	25
1	2	ker_pijp	pijpensteel	2	0a			20-30 cm		1	4
1	3	ker_bouwmat	baksteen, dakpan	2	0a			20-30 cm		2	25
2	1	mfe	spijker	1	0a			30-40 cm		1	17
2	1	omb		1	0a			30-40 cm		1	5
3	1	ker_bouwmat	plavuis	1	0a			60-70 cm, leidingsleuf		1	48
4	1	ker_bouwmat	baksteen	1	oa			50-60 cm, leidingsleuf		1	1189
4	2	omb		1	oa			50-60 cm, leidingsleuf		2	34
5	1	stu		1	1					1	357
6	1	ker_bouwmat	plavuis	1	1	14		zuidhoek boven vloer	direct boven in situ vloer s20	1	446
7	1	stu		1	0a			60-70 cm, noordhoek		2	2361
7	2	omb		1	0a			60-70 cm, noordhoek		1	9
7	3	ker_bouwmat	kloostermop, baksteen	1	0a			60-70 cm, noordhoek		3	2875
8	1	sxx	dorpel/grafsteen	1	0a			20-30 cm		3	5139
9	1	ker_bouwmat	kloostermop	4	1a	7				1	6171
10	1	sxx	veldkei	1	oa			30-40 cm		2	3672
11	1	sle		3	0a			10-20 cm		1	116
11	2	ker_bouwmat	kloostermop	3	0a			10-20 cm		8	110
12	1	sle		3	1	3				1	38
12	2	ker_bouwmat	kloostermop	3	1	3				8	640
13	1	ker_bouwmat	baksteen	3	0a			0-10 cm		3	11
13	2	sxx	dorpel/grafsteen	3	0a			0-10 cm		1	15418
14	1	mfe	spijker	3	0a			20-30 cm		1	7
15	1	mfe	spijker	2	0a			10-20 cm		1	11
16	1	omb		1	0a			30-40 cm, deel tbv leidingsleuf		1	0,9
17	1	ker_bouwmat		2	0a			40-50 cm		1	15
18	1	ker_bouwmat	kloostermop	4	0a			30-40 cm		1	376
19	1	ker_bouwmat	kloostermop, baksteen	5	0a			20-30 cm		3	5002
19	2	omb		5	0a			20-30 cm		2	8
20	1	sxx	dorpel/grafsteen	5	0a			40-50 cm		1	2911
20	2	omb		5	0a			40-50 cm		1	27
20	3	ker_bouwmat	kloostermop, plavuis	5	0a			40-50 cm		2	976
21	6	mfe	spijker	6	0a			70-80 cm		1	22
22	1	ker_awg	faience	7	0a	18		50-60 cm, zuid	top terp	1	27
23	1	omb		6	0a			40-50 cm	uit slootdemping	6	231
24	1	ker_bouwmat	kloostermop, baksteen	6	0a	18		120-130 cm	top terp	2	3231
25	1	ker_pijp	pijpenkop	7	0a	18		70-80 cm, noord	top terp	1	16
26	1	sxx	veldkei	7	0a			20-30 cm, zuid		1	1979
26	2	ker_bouwmat	plavuis	7	0a			20-30 cm, zuid		1	773

Zernikelaan 8
9351 VA LEEK
Postbus 136
9350 AC LEEK
T (0594) 55 24 20
F (0594) 55 24 99
E info@mug.nl
I www.mug.nl